

Пропозиції законодавчих змін

*“Автомобілі для осіб із інвалідністю
отримані в якості цільової гуманітарної
допомоги: усунення корупційних ризиків”*

Олександр Мельниченко

Київ – 2020

Цей проект фінансується
Європейським Союзом

Цей проект реалізовується
Фондом Інновацій та Розвитку

1. Визначення проблеми.

Згідно із Законом України «Про реабілітацію осіб із інвалідністю в Україні» держава забезпечує розробку, виробництво, закупівлю технічних та інших засобів реабілітації, спеціального автотранспорту, виробів медичного призначення для соціальної адаптації, полегшення умов праці і побуту, спілкування інвалідів, дітей-інвалідів, поширює інформацію про таку продукцію[1]. До таких технічних та інших засобів реабілітації зокрема належать і автомобілі.

Отже, держава має забезпечувати осіб із інвалідністю, які відповідають певним критеріям, у порядку черговості відповідними транспортними засобами. Одним зі шляхів реалізації цієї діяльності є забезпечення людей з інвалідністю автомобілями, що визнані гуманітарною допомогою.

Про це йдеться у статті 111 Закону України «Про гуманітарну допомогу», у якій зазначено, що забезпечення осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю автомобілями, визнаними гуманітарною допомогою, здійснюється на умовах, передбачених законом, та у порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України[2].

Порядок забезпечення інвалідів автомобілями регламентується Постановою Кабінету Міністрів України від 19 липня 2006 року № 999 «Про Порядок забезпечення інвалідів автомобілями» (далі – Порядок). Даний нормативно-правовий акт був створений з метою інтеграції у суспільство, реабілітації та надання додаткової допомоги особам, що представляють соціально незахищені верстви населення, тобто людям із інвалідністю.

Детальніше це питання регулюється, зокрема, пунктом 41 Порядку, у якому зазначається, що «за бажанням інвалідів головні управління соціального захисту можуть забезпечувати їх автомобілями, ввезеними в Україну і визнаними в установленому порядку гуманітарною допомогою». Автомобілями, отриманими головними управліннями як гуманітарна допомога, інваліди (за їх бажанням), діти-інваліди (за бажанням їх законних представників), які перебувають на обліку, забезпечуються безоплатно в порядку черговості[3].

При цьому цей автомобіль надається у користування особі з інвалідністю без права продажу, дарування та передачі (у тому числі і за довіреністю). Це було закріплено з метою унеможливити передачу автомобіля де-юре іншим особам, але, на жаль, де-факто автомобіль може бути переданий іншій особі, оскільки не здійснюється фактичного контролю за його подальшим використанням. Це є одним із ризиків інституту гуманітарної допомоги у цій сфері.

Водночас в Україні було впроваджено інститут цільової гуманітарної допомоги, що передбачає отримання автомобіля в якості гуманітарної допомоги для конкретної особи з інвалідністю. Автомобіль надається такій особі у право користування терміном на 10 років, при чому він також не підлягає продажу, даруванню, передачею за

Цей проект фінансується
Європейським Союзом

Цей проект реалізовується
Фондом Інновацій та Розвитку

довіреністю тощо. Після закінчення 10-річного періоду, особа має право на приватизацію цього транспортного засобу.

Вимоги до особи з інвалідністю, яка претендує на отримання автомобіля в якості гуманітарної допомоги: особа з інвалідністю має перебувати на обліку (по суті черзі) осіб, які бажають отримати автомобіль. Цей автомобіль надається безоплатно, незалежно від черговості разом зі зняттям з обліку.

Окрім того, скористатися таким правом можуть лише інваліди I та II групи з відповідними медичними показаннями: тобто така особа повинна мати посвідчення водія категорії B та бути у змозі керувати автомобілем.

Окремо зазначається, що у разі якщо ця особа з інвалідністю вже користується автомобілем, отриманим через головне управління соціального захисту згідно з Порядком (у тому числі автомобілем, отриманим як гуманітарна допомога), то автомобіль, отриманий як цілеспрямована гуманітарна допомога конкретній особі, видається такій особі з інвалідністю за умови повернення головному управлінню соціального захисту автомобіля, яким він користується, у повному комплекті.

Тут виникає запитання: який автомобіль може бути визнаний гуманітарною допомогою?

Відповідно до Закону України «Про гуманітарну допомогу», а саме статті 6 такими автомобілями є:

легкові автомобілі, які на момент ввезення на митну територію України були вперше зареєстровані не пізніше ніж вісім років тому, з об'ємом двигуна не більш як 1800 куб. см[4].

Загалом, гуманітарна допомога - це цільова адресна безоплатна допомога, що надається іноземними донорами із гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні, які потребують її у зв'язку із соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю. Відповідно до статті 6 визнання товарів гуманітарною допомогою здійснюється спеціально уповноваженими державними органами з питань гуманітарної допомоги.

Отже, легкові автомобілі, що ввозяться на митну територію України, отримуються органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері соціального захисту населення, для подальшої передачі особам із інвалідністю, які перебувають у встановленому порядку на обліку для отримання спеціального автотранспорту, на строк визначений законодавством (10 років).

В Україні до 2013 року автомобілі визнавалися гуманітарною допомогою протоколами засідання Комісії з питань гуманітарної допомоги при Кабінеті Міністрів України. У період із 2013 до 2016 року - наказами Міністерства соціальної політики України.

Цей проект фінансується
Європейським Союзом

Цей проект реалізовується
Фондом Інновацій та Розвитку

У 2016 році в ході реалізації процесу децентралізації ці повноваження були делеговані на місця - до обласних державних адміністрацій. Відповідно голови облдержадміністрацій протягом початку 2016 року мали видати розпорядження про утворення робочих груп з питань гуманітарної допомоги при кожній держадміністрації, і в подальшому автомобілі мають визнаватися гуманітарною допомогою саме розпорядженнями голови обласної держадміністрації.

За договором дарування обдарованою особою виступає департамент соціального захисту населення відповідної обласної державної адміністрації.

Безоплатне отримання автомобілів та операції з автомобілями, які визнані гуманітарною допомогою в бухгалтерському обліку департаменту відображаються на позабалансовому рахунку, відповідно до Методичних рекомендацій щодо обліку автомобілів для інвалідів, затверджених наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 27.11.2009 №437.

Передача автомобілів інвалідам та списання їх з обліку здійснюється з позабалансового рахунку, відповідно дані автомобілі на балансі департаменту не перебувають. Всі операції щодо отримання та передачі автомобілів інвалідам відображаються в меморіальних ордерах та регістрах бухгалтерського обліку з подальшим їх відображенням в бюджетній та фінансовій звітності.

Якщо дарувальник прямо зазначає, що цей автомобіль має бути переданий як гуманітарна допомога конкретній особі з інвалідністю, то департамент соціального захисту зобов'язаний передати цей автомобіль на праві користування обраній особі.

Цей проект фінансується
Європейським Союзом

Цей проект реалізовується
Фондом Інновацій та Розвитку

2. Аналіз конкретних кейсів.

На перший погляд, це доволі цікавий та корисний механізм захисту осіб з інвалідністю, однак, на жаль, через недостатнє законодавче регулювання є непоодинокі факти зловживання ним.

Яким чином? Особи, доволі часто чиновники, знаходять за кордоном особу, яка готова «подарувати» їй автомобіль. Подарувати у цьому випадку означає суто формально, оскільки ймовірно, що ці автомобілі за кордоном купують саме ці особи з інвалідністю (або ж особи, які за дивним збігом обставин, серед членів своєї сім'ї мають таких осіб із інвалідністю) і у подальшому, аби не розмитнювати їх та не сплачувати податки в державний бюджет, обходять митне законодавство за допомогою цього інституту цільової гуманітарної допомоги. Цікаво те, що таким дарувальником-меценатом часто виступає одна і та ж сама особа за кордоном. Для прикладу візьмемо Івано-Франківську область, де таким меценатом є такий собі – Адам Коваль, який за останні три роки подарував 5 таких машин. Серед осіб, які підпали під його «добрі наміри» (вважай скористалися його послугами):

- Дроняк Галина Михайлівна, головний спеціаліст сектору з питань усиновлення, опіки, піклування та сімейних форм виховання дітей Служби у справах дітей Івано-Франківської обласної державної адміністрації, чоловік якої Дроняк Микола Миколайович, депутат Івано-Франківської обласної ради.

Пані Дроняк 6 серпня 2019 року отримала від Адама Mercedes-Benz 2014 року з об'ємом двигуна 1595 куб. см. Це при тому, що згідно з її щорічною декларацією вона володіє з 2009 року Toyota RAV4, яка належить їй на праві іншого користування наданого Департаментом соціальної політики Івано-Франківської ОДА, а її чоловік з 2016 року є власником Nissan Pixo. Це вже є порушенням, оскільки у сім'ї особи, якому у користування надано авто, не має бути жодного іншого автомобіля, а у разі його появи, те авто, що виділене у користування має бути повернене.

Окрім того, попри те, що пані Дроняк отримала на праві користування Mercedes-Benz, вона не задекларувала його у порядку, встановленому законом, як суттєву зміну у майновому статусі (вартість авто 283621,82 грн), що є порушенням антикорупційного законодавства України.

- Тимів Віталій Миколайович, який отримав від Адама Ковалю, 3 січня 2018 року Volkswagen-golf 2011 року випуску, вартістю 190923, 92 грн. (відповідно до наданих даних від Департаменту соціальної політики Івано-Франківської ОДА) - він чоловік Тимів Тетяни Михайлівни, яка є заступником начальника відділу - головним державним соціальним інспектором Департаментом соціальної політики Івано-Франківської області. Тобто, як бачимо, є ймовірність зловживання службовим становищем з корисливих приватних цілей.

Цей проект фінансується
Європейським Союзом

Цей проект реалізовується
Фондом Інновацій та Розвитку

- Курташ Олег Андрійович - син Курташа Андрія Мечиславовича, депутата Новичанської сільської ради Івано-Франківської області та директора ТОВ «Еконорма» - отримав 17 грудня 2018 року від Адама Коваля Volkswagen-Passat 2013 року з об'ємом двигуна 1598 куб. см. вартістю 284750, 55 грн. Можливо, саме з цією подією пов'язаний збіг обставин, за яким пан Андрій Мечиславович вирішив не включати свого сина до декларації за 2018 рік.

- Душкевич Ярослав Богданович (можливо за співпадінням ПІБ колишній заступник начальника відділу - начальник міліції громадської безпеки Богородчанського РВ УМВС України в Івано-Франківській області) та Кудлі Богдан Ігорович - отримали від Адама Коваля у 2017 році Mercedes-Benz B 180 CDI та Skoda Octavia відповідно.

Іншим щедрим дарувальником є Михайло Мельник (він же Мельник Міхаель та Міхаель Мельник і Мюніх Міхаель), який за 4 роки теж «подарував» 9 машин, серед осіб, яким пощастило отримати від нього транспортні засоби:

- Ільчишин Ольга Миколаївна - 4 липня 2018 року отримала Volkswagen-golf 2013 року - заступник головного лікаря Долинської ЦРЛ Івано-Франківської області.

- Горlach Микола Григорович - экс-головний спеціаліст Територіального сервісного центру Регіонального сервісного центру МВС в Івано-Франківській області - отримав 7 серпня 2017 року Volkswagen CADDY 2013 року про що вніс відповідні зміни до декларації, однак уже у річній декларації за 2018 рік та у декларації перед звільненням від 31 січня 2019 року вказує цю ж машину вже на праві власності, що є явним ймовірним порушенням вимог законодавства щодо неможливості приватизації автомобіля, отриманого в якості гуманітарної допомоги, протягом 10 років з моменту отримання.

Окрім того, у 2017 році Михайло Мельник ще направив як гуманітарну допомогу Петрик Ганні, Олефіренко Людмилі Іванівні, Григорчук Юлії Романівні, у 2016 - Яцків Василю Миколайовичу та Демусу Арсенію Ігоровичу, у 2015 - Свірській Анні Сергіївні, у 2014 - Іванишину Михайлу Михайловичу.

Окрім цих вищенаведених фігурантів є й інші так звані масові дарувальники-постачальники автомобілів в якості цільової гуманітарної допомоги: Віктор Кром (серед «клієнтів» якого Цурпіта Михайло Михайлович - чоловік начальника управління персоналом Головного територіального управління юстиції в Івано-Франківській області - та його Audi A4 2015 року та інші); Давід Вайгант (особливо щедрий у 2017 році - «подарував» 3 машини: Пазюку Василю Михайловичу, Струтинській Тетяні Іванівні та Гевканюку Івану Михайловичу)[5].

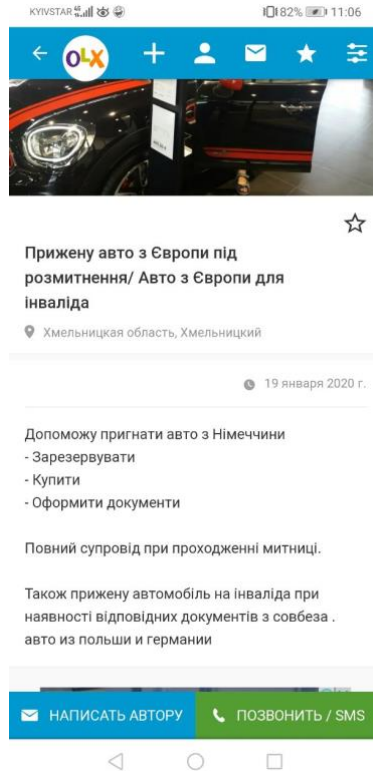
Окрім того, варто зауважити, що наразі в мережі існують оголошення про надання послуг про поставку автомобілів для осіб із інвалідністю із за кордону:

Цей проект фінансується
Європейським Союзом

Цей проект реалізовується
Фондом Інновацій та Розвитку

<https://m.olx.ua/obyavlenie/prizhenu-avto-z-vropi-pd-rozmitnennya-avto-z-vropi-dlya-nvalda-IDmTBfo.html>

<https://besplatka.ua/uk/obyavlenie/prizhenu-bud-yakii-avtomobil-6e6963>

Цей проект фінансується
Європейським Союзом

Цей проект реалізовується
Фондом Інновацій та Розвитку

3. Вирішення проблеми.

Враховуючи вищенаведені випадки зловживання цільовою гуманітарною допомогою, які є лише незначною частиною із тих, що відбуваються на території України, а також з огляду на відсутність такого інституту у більшості західних держав (оскільки подібний існує лише у пострадянських країнах, зокрема майже ідентичний у Росії) можна ствердити, що його скасування є доцільним.

Наразі інститут цільової гуманітарної допомоги у вигляді автомобіля має такий схематичний вигляд:

Дарувальник ----- Департамент соціальної політики ОДА -----
Особа з інвалідністю, на користь якої Департамент отримує права власності на автомобіль

По суті, департамент виступає як елемент, який веде облік (чергу) осіб із інвалідністю, що претендують на отримання автомобіля, а також приймає рішення (у вигляді розпоряджень) про визнання автомобіля гуманітарною допомогою. Окрім того, він мав би моніторити дії особи, що отримала цей автомобіль стосовно будь-яких операцій з ним (приватизація, довіреність тощо). Це створює значний корупційний ризик на цьому етапі.

Аби його уникнути, можна запропонувати такий механізм:

- якщо дарувальник прагне допомогти конкретній особі: дарувальник із за кордону має безпосередньо контактувати із особою, якій він має бажання допомогти. Причому він матиме змогу переказати особі із інвалідністю кошти, які підлягають меншому оподаткуванню при перетині кордону, аніж ті, які потрібно сплатити за розмитнення автомобілів, відповідно до чинного законодавства України
- якщо дарувальник прагне допомогти в цілому саме у вигляді автомобіля: дарувальник має право подарувати за договором дарування автомобіль певному департаменту соціальної політики обласної державної адміністрації; автомобіль буде визнаний гуманітарною допомогою відповідним рішенням/розпорядженням власне департаментом і тому звільнений від усіх митних зборів та податків; автомобіль переходить на позабалансовий рахунок департаменту та надходить в порядку черговості особі із інвалідністю (порядок черговості визначатиметься за обліком, який і наразі веде такий департамент).

Аби втілити ці механізми варто внести зміни до таких нормативно-правових актів:

Цей проект фінансується
Європейським Союзом

Цей проект реалізовується
Фондом Інновацій та Розвитку

- 1) Постанова Кабінету Міністрів України від 19 липня 2006 року № 999 «Про Порядок забезпечення інвалідів автомобілями», а саме абзац другий пункту 41 та абзац третій пункту 41 виключити;
- 2) Закон України «Про гуманітарну допомогу», а саме частину 1 статті 111 викласти у такому формулюванні:

Забезпечення осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю автомобілями, визнаними гуманітарною допомогою, здійснюється у порядку черговості на умовах, передбачених законом, та у порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України.

4. Комунікаційна стратегія

Комунікаційна стратегія може включати наступні елементи:

- Створення груп стейкхолдерів відповідно до запропонованих альтернатив;
- Просування ідей законодавчих змін через медіа (новини, публікації, пости в соціальних мережах, експертні думки);
- Проведення консультацій і переговорів із низкою громадських організацій, які займаються цією темою;
- Проведення «круглих столів».

Цей проект фінансується
Європейським Союзом

Цей проект реалізовується
Фондом Інновацій та Розвитку

[1] Закон України «Про реабілітацію осіб із інвалідністю в Україні» - Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>

[2] Закон України «Про гуманітарну допомогу» - Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14>

[3] Постановою Кабінету Міністрів України від 19 липня 2006 року № 999 «Про Порядок забезпечення інвалідів автомобілями» - Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/999-2006-%D0%BE>

[4] Закон України «Про гуманітарну допомогу» - Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14>

[5] Бідні наші посадовці або як отримати авто без розмитнення - Режим доступу:
<https://wikiinvestigation.org/article/other/Oleksandr%20/5e049cfcbbbca3251e064802>

Цей проект фінансується
Європейським Союзом

Цей проект реалізовується
Фондом Інновацій та Розвитку